

Nordic Talc Oy:n YVA:n perusteltuun päätelmään liittyvä ELY-keskuksen lausunto

Luonnonsuojelulain 35 §:n lausunto Portinvaaran alueen (FI1200711, SAC) Natura-arvioinnista, Nordic Talc Oy, Kivikankaan kaivospiiri, Suomussalmen talkkivarantojen hyödyntäminen

Kuvaus suunnitellusta toiminnasta Natura-arvioinnin mukaan

Tulikivi Oyj:n tytäryhtiö Nordic Talc Oy suunnittelee talkkituotannon aloittamista Suomussalmella Kivikankaan kaivospiirin alueella Haaposen esiintymässä. Nykyisin Tulikivi Oyj louhii ja jalostaa alueella vuolukiveä Kivikankaan esiintymästä. Vuolukivituotannon on suunniteltu jatkuvan enimmillään vuoteen 2032. Alueen teollisen toiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi selvitetään kaivospiirin Haaposen esiintymän talkkivarantojen soveltuvuutta talkin tuotantoon.

Hankealue sijaitsee Suomussalmella Ruhtinansalmen Saarikylässä noin 1,5 kilometriä kylän lounaispuolella. Suomussalmen kirkonkylälle on matkaa tietä pitkin noin 60 km.

Haaposen esiintymän ulkoreuna esiintymän eteläpäässä sijoittuu kaivospiirin laajennusalueelle. Laajennusalueelle on suunniteltu sijoitettavan rikastushiekan läjitysalue, sivukiven laajennusalue, pintamaiden varastoalueita ja vesien tasausaltaita. Tuotantorakennukset sijoittuvat nykyisen kaivospiirin ulkopuolelle tehdasalueen kaakkoispuolelle.

Hankkeen ympäristövaikutusten arvioinnissa (YVA) tarkastellaan kahta toteutusvaihtoehtoa, VE1 ja VE2. Vaihtoehtojen erona ovat vesien purkureitit. Natura-alueelta hankevaihtoehdon VE1 suunniteltuun vesien purkureittiin on lyhimmillään noin 170 metriä ja kaivoksen laajennusalueen rajaan noin 250 metriä. Hankevaihtoehdossa VE2 purkuvedet ohjataan Saarijärveen hankealueen koillispuolella. Kaivoksen suunnitellulla laajennusalueella sijaitsee Haaposen järvi, josta lähtevä Haaposenpuro kulkee Portinvaaran Natura-alueen poikki.

Tiedot Portinvaaran Natura-alueesta (FI1200711, SAC)

Hankealuetta lähin Natura-alue on eteläpuolella sijaitseva Portinvaaran alue (FI1200711, SAC), jolle Natura-arviointi on tehty. Alle kolmen kilometrin etäisyydellä sijaitseville Natura-alueille Risti-Luoma, Rytyskalliot ja Ulkuvaara-Ulkupuro on tehty Natura-arvioinnin tarveharkinta. Portinvaaran alue kuuluu Natura 2000 -verkostoon luontodirektiivin mukaisena erityisten suojelutoimien alueena (SAC-alue). Se on kooltaan 125 hehtaaria ja sijaitsee Suomussalmen kunnassa. Natura-alueesta 97,8 % kuuluu valtion maiden luonnonsuojelualueeseen nimeltään Ulkuvaaran luonnonsuojelualue (ESA300160). Lisäksi Portinvaaran ympäristö kuuluu soidensuojeluohjelmaan (SSO110403) ja Portinvaara vanhojen metsien suojeluohjelmaan (AMO110238). Alueella on lehtojen suojeluohjelman kohde Portinvaaran lehto (LHO110383).

4.11.2024

Portinvaaran Natura-alue sijoittuu Kainuun vihreäkivivyöhykkeeseen emäk-sisen kallioperän alueelle. Alue on arvokas vaateliaiden kalkkivaikutteisten lettosoiden, korprien, lähteiden sekä kallioiden lajiston suojelun kannalta. Portinvaara on myös tärkeä vanhojen metsien suojelukohde.

Natura-tietolomakkeen mukaan Natura-alueen suojeluperusteisiin kuuluu 12 luontodirektiivin liitteen I luontotyyppiä.

Koodi	Nimi	Pinta-ala (ha)
3160	Humuspitoiset järvet ja lammet	3,72
3260	Pikkujoet ja purot	0,769
7110	Keidassuot	0,828
7140	Vaihtumis- ja rantasuot	5,18
7160	Lähteet ja lähdesuot	0,1
7220	Huurresammallähteet	0,066
7230	Letot	19,6
7310	Aapasuot	19,28
8210	Kasvipeitteiset kalkkikalliot	0,24
9010	Boreaaliset luonnonmetsät	47,8
9050	Boreaaliset lehdot	0,69
91D0	Puustoiset suot	18,8

Lajeista Natura-alueen suojeluperusteena on lapinleinikki (*Coptidium lapponicum*). Lapinleinikin esiintymällä on Lajitietokeskuksen havaintotietojen mukaan viimeksi käyty vuonna 2018 ja sitä kasvaa Haaposensuon pohjois-puolen metsäsaarekkeen poikki kulkevan korven alueella noin 5-6 aarin alalla.

Portinvaaran Natura-alueen suojelutavoitteena on alueen merkityksen säilyttäminen Natura-tietolomakkeella mainituille suojeluperusteille. Lisäksi alueen suojelussa ja hoidossa painotetaan seuraavaa tavoitetta: alueella vallitseva luontotyyppien ja lajien sekä niiden elinympäristöjen tila säilytetään turvaamalla luonnon omien prosessien mukainen kehitys.

Portinvaaran alueen suojelu toteutetaan luonnonsuojelulain ja vesialueiden osalta vesilain nojalla.

4.11.2024

Natura-arvioinnin aineisto ja lähtökohdat

Natura-arvioinnissa esitetty hankekuvaus ja vaikutusten arviointi perustuvat hankkeessa laadittuun ympäristövaikutusten arviointiin (YVA-selostus AFRY Finland Oy 2024), jonka liitteenä Portinvaaran Natura-arviointi on. Natura-arvioinnin ovat tehneet AFRY Finland Oy:n asiantuntijat.

Lähtötietoina ovat Natura-arvioinnin mukaan olleet mm. Portinvaaran Natura-tietolomake (5.12.2018 päivitetty versio), Metsähallituksen paikkatietoaineistosta valtion maiden biotooppikuviot (lumettomaan aikaan tehdyt maastoarvioinnit vuodelta 2004, MML 2024), hankkeeseen laaditut luontoselvitykset (Sweco Ympäristö Oy 2019, AFRY Finland Oy 2021, Huvikummun luonto- ja koirapalvelu 2023), Haaposenpuron puorinventointi (AFRY Finland Oy 2021), melu- ja pölymallinnukset (Envineer Oy 2024), kartta- ja ilmakuva-aineistot, viranomaistahojen ylläpitämät karttapalvelut ja avoimet tietoaineistot (Maanmittauslaitos 2024, SYKE 2024, Ympäristöministeriö 2018, Suomen Lajitietokeskus laji.fi 27.5.2024).

Vaikutusarvioinnin lähtökohtana on käytetty ajantasaisista Natura- ja luontovaikutusten arviointia koskevaa ohjeistusta (Mäkelä & Salo 2024) ja Euroopan Komission Natura 2000 -alueisiin liittyvien suunnitelmien ja hankkeiden arviointimenetelmäohjeistusta (Euroopan Komissio 2021).

Tiivistelmä Natura-arvioinnissa todetuista vaikutuksista Portinvaaran alueen suojeluperusteisiin ja Natura-alueen koskemattomuuteen

Luontodirektiivin liitteen I luontotyypit

Natura-alueen läpi virtaava Haaposenpuro edustaa Natura-luontotyyppiä Pikkujoet ja purot (3260). Haaposenpuroon ei aiheudu kaivoshankkeesta suoria vesipäästöjä. Vaihtoehdossa VE1 kaivoksen purkuvedet ohjataan Haaposenpuron länsipuolella kaivettuun uomaan ja vaihtoehdossa VE2 ne ohjataan Saarijärveen etäällä Haaposenpurosta. Arvioinnin mukaan kaivostoiminnasta voi aiheutua välillisiä heikentäviä vaikutuksia pohjavesien, valuma-alueen koon pienenemisen ja pölyämisen kautta. Haaposen valuma-alueen koon pienentyessä rakentamisen seurauksena myös Haaposenpuron virtaama pienenee. Mikäli kaivostoiminnan kuivatusvaikutuksen myötä Haaposen veden pinta alenee, se voi osaltaan pienentää Haaposenpuron virtaamaa. Mahdollisilla Haaposenpuron yläosaan kohdistuvilla pölyämisen vaikutuksilla voi olla heikentävä vaikutus puron vedenlaatuun. Kokonaisuutena toiminnoilla on arvioitu olevan merkittävä vaikutus suojelun perusteena olevaan luontotyyppiin pikkujoet ja purot.

Haaposenpuron varressa esiintyy usealla kuviolla luontotyyppiä letot (7230), aapasuot (7310) sekä puustoiset suot (91D0). Haaposenpuron virtaaman vähenemisellä voi välillisesti olla kuivattava vaikutus kyseisiin puron varrella esiintyviin luontotyyppiin. Hankkeella on arvioitu olevan merkittävä vaikutus suojelun perusteina oleviin luontotyyppiin letot, aapasuot ja puustoiset suot.

4.11.2024

Luontotyyppin lähteet ja lähdesuot (7160) osalta arviointia ei pystytty tekemään. Muihin Natura-alueen suojeluperusteena oleviin luontotyyppeihin ei arvioinnin mukaan etäisyyden ja toiminnan luonteen perusteella aiheudu vaikutuksia minkään vaikutusmekanismin (pinta- ja pohjavesivaikutukset, pölyvaikutukset) kautta.

Luontodirektiivin liitteen II lajit

Natura-alueen suojeluperusteena olevan lapinleinikin kasvupaikka sijaitsee Haaposen ja Haaposensuon väliin jäävällä kangasmaiden reunustaman suoalueen eteläreunalla. YVA:n pohjavesiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnin mukaan Haaposen järven vedenpinta voi Haaposen avolouhoksen toiminnan myötä laskea ja kuivattaa Haaposen rantasuota. Arvioinnin mukaan mahdollinen kuivattava vaikutus ei ulotu Natura-alueelle saakka. Natura-arvioinnissa kerrotaan, että pohjavesimallinnuksen mukaan Haaposen veden pinnan alenemisella voi kuitenkin olla välillisiä vaikutuksia Haaposenpuroon ja sitä kautta Portinvaaran Natura-alueelle. Vaikutuksia lapinleikkiin arvioitaessa Natura-arvioinnin tässä osassa arvioidaan, että toiminta ei vaikuta Haaposensuon pohjoispuolen korpeen, joten Natura-alueen suojelun perusteena olevaan lapinleikkiin ei hankkeesta arvioida aiheutuvan vaikutuksia.

Yhteisvaikutukset

Natura-arvioinnin mukaan tiedossa ei ole sellaisia hankkeita, joilla olisi Natura-alueelle kohdistuvia vaikutuksia yhdessä talkkikaivoshankkeen kanssa.

Natura-alueen koskemattomuus

Natura-arvioinnissa todetaan hankkeella olevan merkittäviä vaikutuksia sekä Natura-alueen suojelun perusteena oleviin luontotyyppeihin että suojeluperusteena olevaan lajiin, lapinleikkiin, joten hankkeella on vaikutus Natura-alueen koskemattomuuden kannalta.

Natura-arvioinnissa esitetyt lieventämistoimet

Natura-arvioinnissa todetaan, että vaikutusten lieventämiskeinoina voitaisiin tarkastella puhtaiden vesien johtamista Haaposenpuroon, jolloin puron virtaama säilyisi nykyisen kaltaisena.

Epävarmuustekijät Natura-arvioinnin mukaan

Merkittävin Natura-arvioinnissa esitetty epävarmuus liittyy siihen, että Haaposenpuron nykyisestä virtaamasta ja virtaaman vaihtelusta ei ole tietoa. Epävarmuustekijät pohjavesitiedoissa tuodaan esille, mutta arvioinnin lopputuloksen kannalta niillä ei arvioida olevan merkitystä. Natura-arvioinnissa esitetään epävarmuustekijöinä myös monimutkaiset luonnon prosessit ja yhteydet ekologisessa kokonaisuudessa, joita ei täysin varmasti ole mahdollista aina tunnistaa.

4.11.2024

Vaikutusten seuranta

Natura-arvioinnissa esitetään vaikutusten seurantatoimiksi Haaposenpuron virtaaman mittaamista rakentamisen ja toiminnan aikana. Lisäksi YVA-selostuksessa esitetään Haaposen, Kalettoman, Kurikkalammen ja Valkeaisen vedenpinnankorkeuksien seurannan jatkossa sisällytettävän louhoksen tarkkailuun, jotta saadaan parempi käsitys lampien luontaisesta vedenpinnan korkeustasosta sekä vedenpinnan korkeuden vuodenaikaisvaihtelusta.

ELY-keskuksen lausunto Portinvaaran Natura-arvioinnista

Natura-arvioinnin tarkoituksena on luoda riittävä tiedollinen pohja hankkeen Natura 2000 -alueeseen kohdistuvien vaikutusten arviointiin. Arviointi on luontodirektiivin 6 artiklan 3 kohdan ja luonnonsuojelulain (9/2023) 35 § 1 momentin mukaan tehtävä asianmukaisella tavalla. Luonnonsuojelulain 39 §:n mukaan viranomaisen ei saa myöntää lupaa hankkeen toteuttamiseen eikä hyväksyä tai vahvistaa suunnitelmaa, jos 35 §:n 1 ja 2 momentissa (aiemmassa luonnonsuojelulaissa 65 §) tarkoitettu arviointi- ja lausuntomenettely osoittaa hankkeen tai suunnitelman merkittävästi heikentävän niitä luonnonarvoja, joiden suojelemiseksi alue on sisällytetty tai on tarkoitus sisällyttää Natura 2000 -verkostoon.

Euroopan komission luontodirektiivin 6 artiklan säännöksiä käsittelevässä ohjeessa (Euroopan komissio, Natura 2000 -alueiden suojelu ja käyttö 2019) todetaan asianmukaisesta arvioinnista seuraavaa: Tuomioistuimen mukaan asianmukaisen arvioinnin tulee sisältää täydellisiä, täsmällisiä ja lopullisia toteamuksia ja päätelmiä, joilla voidaan hälventää kaikenlainen perusteltu tieteellinen epäily ehdotettujen töiden vaikutuksista kyseessä olevaan alueeseen (EUTI asia C-304/05, 69 kohta).

Hankekuvaus

Kainuun ELY-keskus katsoo, että Natura-arvioinnissa oleva hankekuvaus on suppea, mutta riittävä, ottaen huomioon, että Natura-arviointi on tehty osana ympäristövaikutusten arviointimenettelyä ja hankkeen tarkempi kuvaus on esitetty ympäristövaikutusten arviointiselostuksessa.

Käytetyt aineistot

Natura-arvioinnissa on käytetty kattavasti avoimista tietopalveluista saatavilla olevaa aineistoa, mm. karttoja, ilmakuvia, Natura-alueen biotooppitietoja ja Natura-tietolomaketta. Lajitietokeskuksen aineistohaku on riittävän tuore. Arvioinnissa kerrotaan käytetyn apuna myös ympäristövaikutusten arvioinnin yhteydessä toteutettuja uusia luontoselvityksiä vuosilta 2021-2023, mutta Kainuun ELY-keskus toteaa, että Haaposenpuron puroinventointia ja saukkoselvitystä lukuun ottamatta kyseiset selvitykset eivät ole ulottuneet Natura-alueelle saakka.

Natura-alue on kuvattu Natura-tietolomakkeen tietojen mukaisesti. Arvioinnissa on havainnollistavat kartat, joista käy hyvin selville hankealueen ja toimintojen sijoittuminen suhteessa Natura-alueeseen. Alueen

4.11.2024

suojeluperusteena olevat luontotyypit on esitetty taulukkomuodossa, edustavuudet ja yleisarviointi on esitetty Natura-tietolomakkeen mukaisesti kirjaimin A-C(-D), mutta Natura-arvioinnin raportissa kirjaimien merkitystä ei ole avattu. Luontotyyppikuviot ja alueen suojeluperusteena olevan lajin esiintymä on esitetty myös kartalla.

Käytettyihin aineistoihin liittyen Kainuun ELY-keskus kiinnittää huomiota siihen, että hankealueella toteutetuista kattavista ja ajantasaisista luontselvityksistä huolimatta Natura-alueen osalta tietoja ei maastonselvityksin ole tarkennettu tai päivitetty, vaan Natura-arviointi on tehty toimistotyönä asiantuntija-arviona. Kainuun ELY-keskus tuo esille, että karttapalvelun avoimessa paikkatiedossa olevat Metsähallituksen biotooppitiedot ovat peräisin vuodelta 2004 ja ovat siten Natura-arvioinnin aikana olleet jo 20 vuotta vanhoja. Vaikka biotooppikuviointin kerrotaankin perustuvan lumetomaan aikaan tehtyihin maastoinventointeihin, todetaan Natura-arvioinnisakin tiettyjen suojeluperusteluontotyyppien osalta, että vaikutusten arviointia ei ole voitu tehdä kuviotiedoissa olleiden puutteellisten tietojen vuoksi. Tietoja olisi luontotyyppien ja lajien osalta tullut maastossa päivittää etenkin niiden suojeluperusteiden osalta, joille Natura-arvioinnin mukaan on todettu hankkeesta mahdollisesti aiheutuvan heikentäviä vaikutuksia.

Vaikutusmekanismit ja vaikutusalueet

Vaikutusalueena on tarkasteltu koko Portinvaaran Natura-aluetta. Hankkeen suorat ja epäsuorat vaikutukset, sekä rakentamisen ja toiminnan aikaiset vaikutukset on pääosin tunnistettu. Natura-arvioinnissa on todettu, että rakentamisesta ei aiheudu Natura-alueelle suoria vaikutuksia Portinvaaran Natura-alueen sijaitessa hankealueen ulkopuolella. ELY-keskus yhtyy tähän arvioon. Epäsuoria vaikutuksia on tunnistettu, ja ne aiheutuvat pääosin Haaposenpuron valuma-alueen pienenemisestä, jonka myötä Haaposenpuron virtaama vähenee vaikuttaen sen varrella sijaitseviin useisiin suojeluperusteena oleviin luontotyyppisiin. Vaikutuksia luontotyyppiin pikkujoet ja purot on esitetty aiheutuvan myös Haaposenpuron yläosille aiheutuvan pölylaskeuman kautta ja sitä kautta puron vedenlaatuun. Natura-arvioinnissa ei kuitenkaan kuvata miten vedenlaadun heikkeneminen vaikuttaisi Natura-luontotyyppien ominaispiirteisiin.

Vaikutuksia Natura-alueelle pyritään YVA-selostuksen mukaan estämään vesienhallinnalla, ohjaamalla kaivoksen purkuvedet Natura-alueen ulkopuolella molemmissa hankevaihtoehdoissa. ELY-keskus näkee tämän tärkeänä toimenpiteenä, mutta huomauttaa, että myös vesienhallinnan poikkeustilanteet ovat mahdollisia vaikutusmekanismeja, jotka voivat vaikuttaa Natura-alueeseen. Mahdollisia poikkeustilanteita ei ole Natura-arvioinnissa otettu huomioon. Poikkeustilanteiden aiheuttamat mahdolliset vaikutukset Natura-alueelle olisi tullut sisällyttää Natura-arviointiin.

Koska vaikutusten todetaan aiheutuvan Haaposenpuron virtaaman pienenemisestä aiheutuvasta luontotyyppistä kuivattavasta vaikutuksesta olisi hydrologista vaikutusmekanismia tullut avata enemmän ja havainnollisuuden vuoksi kartalla esittää arvioitu hydrologisten muutosten Natura-alueella kattama vaikutusalue.

4.11.2024

Vaikutusten merkittävyyden arviointitapa

Luontodirektiivin 6 artiklan säännöksiä käsittelevän Komission tiedonannon (Euroopan Komissio 2018) mukaan merkittävän vaikutuksen käsitettä ei tule määritellä mielivaltaisesti vaan sen tulee perustua objektiivisiin, mieluiten kvantifioitaviin kriteereihin. Merkittävyyttä arvioitaessa tulee ottaa huomioon suunnitellun toiminnan luonne sekä kyseisen alueen ja siellä esiintyvien lajien ja luontotyyppien erityispiirteet. Vaikutuksen merkittävyyteen vaikuttavat mm. vaikutuksen suuruus, tyyppi, laajuus, kesto, voimakkuus, ajoitus, todennäköisyys ja kunkin luontotyypin ja lajin haavoittuvuus.

Komission tulkintaohjeen (Euroopan Komissio 2021, s. 20, 442) mukaan vaikutusten merkittävyyttä arvioitaessa tarkastellaan muun muassa luontotyypin menetyksen tai heikentymisen (vrt. luontotyypin edustavuus ja luonnontilaisuus) suhteellista pinta-alaa tai lajin suhteellista yksilömäärää.

Portinvaaran Natura-arvioinnissa vaikutuksia on arvioitu Luontoselvitysooppaan (Mäkelä & Salo 2024) mukaisesti kaksiportaisella asteikolla, jossa vaikutusten aiheuttama heikennys on joko merkittävä tai ei merkittävä. Natura-arvioinnissa ei kuitenkaan ole kuvattu päättelyketjua, miten vaikutusten on arvioitu ylittävän ei-merkittävän kynnyksen. Vaikutusarvioinnin lähtökohtana kerrotaan käytetyn Euroopan Komission Natura 2000 -alueisiin liittyvien suunnitelmien ja hankkeiden arviointimenetelmäohjeistusta (Euroopan Komissio 2021), mutta ELY-keskus toteaa, että joko merkittävyyden arviointitapa ei ole Komission ohjeistuksen mukainen, tai mikäli on, sitä ei kuitenkaan ole Natura-arvioinnissa asianmukaisesti esitetty. Natura-arvioinnista ei käy ilmi, onko vaikutusten merkittävyyden arvioinnissa otettu huomioon vaikutusten kesto ja pysyvyys, luontotyyppien herkkyys ja muutosten suuruusluokka. Merkittävyyden/ei merkittävyyden lisäksi on esitetty ainoastaan todennäköisyys. Jää arvailujen varaan johtuvatko vaikutukset luontotyyppien pinta-alan pienenemisestä ja kuinka paljon pinta-alan pieneneminen tulisi arviolta olemaan verrattuna luontotyypin nykyiseen kokonaispinta-alaan Natura-alueella, tai aiheuttavatko vaikutukset luontotyypin edustavuuden merkittävää huononemista tai luontotyypille ominaisen lajiston katoamista. Pienikin prosentuaalinen heikentäminen tai tuhoutuminen voi olla merkittävää silloin kun kyseinen luontotyyppi esiintymä on laadultaan tai ominaisuuksiltaan pinta-alaansa merkittävämpi, sijainniltaan tai kytkeytyvyydeltään keskeinen.

Suojeluperusteena olevan lapinleinin osalta Natura-arvioinnissa olevat tiedot ovat ristiriitaisia. Kappaleissa 7.2 ja 7.3 kerrotaan että lajille ei aiheudu vaikutuksia, mutta myöhemmissä kohdissa, kappaleessa 9 ja 13 kerrotaan hankkeella olevan merkittäviä vaikutuksia sekä Natura-alueen suojelun perusteena oleviin luontotyypeihin että suojeluperusteena olevaan lajiin. Hieman ristiriitaa on myös esitetty, että mahdollisen kuivattavan vaikutuksen ei arvioida ulottuvan Natura-alueelle saakka, kun merkittävät vaikutukset suojeluperusteena oleville luontotyypeille on todettu aiheuttuvan nimenomaan kuivatusvaikutusten kautta, tosin Haaposenpuron virtaaman vähetessä. Arvioitaessa vaikutuksia suojeluperusteena olevalle lajille, olisi arvioinnissa ollut hyvä havainnollistaa mille etäisyydelle

4.11.2024

Haaposenpuron kuivatusvaikutus arviolta ulottuu, jotta voitaisiin luotettavasti myös todeta, että korpijuotti, jossa lapinleinikkiä esiintyy, ei kuivu. Lajitietokeskuksen havaintotiedon mukaan lapinleinikkiä esiintyy koko korpikaistaleen alueella rahka- ja ruoppapinnalla laajana ja runsaana.

ELY-keskus katsoo, että Natura-arvioinnin arviointitapa on esitetty puutteellisesti eikä ELY-keskus pysty sen perusteella arvioimaan onko vaikutukset suojeluperusteena oleviin luontotyyppihin arvioitu asianmukaisella tavalla. Niin ikään arviointia suojeluperustelajin osalta ei edellä mainitut risiiritaisuudet huomioon ottaen voi pitää luotettavana.

Hankkeen vaikutukset tulee Natura-arvioinnissa olla arvioituna jokaisen suojeluperusteen osalta. Natura-arvioinnin mukaan alueen suojeluperusteena olevaa luontotyyppiä ”lähteet ja lähdesuot” ei Natura-arvioinnissa ole arvioitu, koska Metsähallituksen biotooppikuviokartassa kyseistä luontotyyppiä ei esitetty eikä maastokartassa ole näkynyt alueella lähteitä. ELY-keskus huomauttaa, että kyseiseen Natura-luontotyyppiin kuuluu avolähteikköjen lisäksi hetteiköt, tihkupinnat ja lähdesuot, ravinteisia huurresammallähteitä lukuun ottamatta. Keskeistä on lähdeveden selvä ja pysyvä vaikutus. Lisäksi huomauttetaan, että Maanmittauslaitoksen maastokartan lähdeaineisto on puutteellinen, eikä pelkästään maastokartan tarkastelu ole riittävä sen toteamiseen onko alueella lähteitä.

Huurresammallähteiden osalta Natura-arvioinnissa puolestaan on arvioitu, ettei korkeusprofiiliin ja kaivostoimintojen etäisyyden perusteella huurresammallähteille aiheudu vaikutuksia minkään vaikutusmekanismin kautta. Kainuun ELY-keskus toteaa, että Natura-alueiden tila -arvioinnin mukaan (Natura-arviointi 2018, Uljas-tietojärjestelmä, Metsähallitus), maastossa vuonna 2004 tehdyissä luontotyyppi-inventoinneissa huurresammallähteiden ja kalkkikallioiden määrittelyssä on ollut pientä epävarmuutta, ja huurresammallähde sekä kalkkikalliokuviot on osin sijoitettu käytössä olleen uhanalaistietokannan (Hertta-tietokanta) kalkkinvaatijalajiston havaintopaikkojen perusteella. Natura-arvioinnissa tämän kaltaiset epävarmuustekijät olisi tullut eliminoida tarkentavilla maastoinventoinneilla.

Kainuun ELY-keskus katsoo, että edellä mainitut seikat huomioon ottaen Natura-arviointiin sisältyy huomattavaa epävarmuutta, jota luontotyyppien ja lajesiintymien tarkentavat inventoinnit maastossa olisi merkittävästi pienentänyt.

Yhteisvaikutukset

Yhteisvaikutuksilla tarkoitetaan Natura-arvioinnin yhteydessä kaikkia niitä vaikutuksia, jotka kohdistuvat samaan suojeluperusteeseen riippumatta siitä missä Natura-alueen osissa, milloin ja millä tavalla vaikutukset ilmenevät. Yhteisvaikutusten arvioinnissa keskitytään niihin vaikutuksiin, jotka ovat suurempia kuin Natura-aluetta verkostoon ehdotettaessa. Komission ohjeistuksen mukaan yhteisvaikutusten arvioinnin on oltava erottamaton osa yleistä arviointia.

Natura-arvioinnin mukaan tiedossa ei ole sellaisia hankkeita, joilla olisi Natura-alueelle kohdistuvia vaikutuksia yhdessä talkkikaivoshankkeen

4.11.2024

kanssa. Myöskään ELY-keskuksen tiedossa ei tällä hetkellä ole muita sellaisia hankkeita, joilla voisi olla vaikutus Portinvaaran Natura-alueen suojeluperusteisiin.

Lieventävät toimenpiteet

Kainuun ELY-keskus tuo esille, että koska Natura-arvioinnissa on havaittu Natura-alueen koskemattomuuteen kohdistuvia merkittäviä heikentäviä vaikutuksia, kyseistä hanketta ei sellaisenaan voida hyväksyä. Tunnistetut vaikutukset saattavat kuitenkin lieventämistoimin olla kokonaan estettävissä tai niitä voidaan lieventää niin paljon, että ne eivät enää vaikuta merkittävästi alueen koskemattomuuteen. Lieventävien toimenpiteiden on oltava suorassa yhteydessä Natura-arvioinnissa havaittuihin todennäköisiin vaikutuksiin. Toiminnan vaikutusten tulee kuitenkin olla ensin perusteellisesti arvioituna ja kuvattuna Natura-arvioinnissa, missä nyt on havaittavissa puutteita.

Natura-arvioinnissa mahdollisena lieventämiskeinoina on mainittu ainoastaan puhtaiden vesien johtamista Haaposenpuroon, jolloin puron virtaama säilyisi nykyisen kaltaisena. Kainuun ELY-keskus näkee ehdotetun lieventämistoimen varteen otettavana toimenpiteenä. Toimenpiteen käytännön toteuttamista ja esimerkiksi veden alkuperää ei kuitenkaan kuvata arvioinnissa tarkemmin. ELY-keskus muistuttaa, että myös lieventämistoimissa on huolehdittava, että toimenpiteellä ei tahattomasti aiheuteta muuta haittaa Natura-alueen suojeluperusteille.

Ympäristövaikutusten arviointiselostuksessa on mainittu pölyvaikutusten lieventämiskeinona, että kaivosalueen laajennusosan eteläosaan sijoituvia rikastushiekka-alueita ja tiealueita kastellaan kasteluautoilla tai sadettimilla ja niiden pinnat pidetään kosteina etenkin rakentamisvaiheessa. Menetelmä on esitetty Natura-arvioinnissa myös osiossa, jossa kerrotaan hankkeen vaikutuksista. Kyseiset toimenpiteet olisi ollut hyvä esittää myös Natura-alueen suojeluperusteille aiheutuvien vaikutusten lieventämiskeinoina, koska arvioinnissa on todettu, että Haaposenpuron yläosalla pölyamisellä voi olla vaikutusta Haaposenpuron vedenlaatuun.

Kainuun ELY-keskus toteaa, että lieventämisuunnitelma tulee esittää viranomaiselle sen valmistuttua. Komission ohjeistuksen mukaan, jotta viranomaisella kykenisi päättämään, ovatko toimenpiteet riittäviä vähentämään hankkeen haitallisia vaikutuksia alueeseen tai poistamaan ne kokonaan, on jokaisesta lieventävästä toimenpiteestä esitettävä yksityiskohtainen kuvaus sekä tieteelliseen näyttöön perustuva selostus siitä, miten toimenpiteellä poistetaan havaitut haitalliset vaikutukset tai vähennetään niitä. Lopullisen lieventämisuunnitelman tulee olla viranomaisen käytettävissä ennen lupapäätöstä.

Seuranta

Seurannan on olennaista kohdistua niihin suojeluperusteisiin, joihin heikentymisenkin on arvioitu kohdistuvan. Natura-vaikutusten näkökulmasta seurannalla pitää saavuttaa tieto siitä, onko vaikutusten lieventämisessä

4.11.2024

onnistuttu ja vastaavatko aiheutuneet vaikutukset sitä, miten ne on Natura-arvioinnissa arvioitu. Ennen seurantaa pitäisi kuitenkin seurattavien kohteiden tietojen olla ajantasaisia, mitä ne eivät nyt ole. Kaikessa seurannassa hyvin suunnitellut kontrollit ovat tärkeitä, jotta saadaan tietoa siitä, mikä on suunnitellun toiminnan vaikutusta ja mikä jonkin muun, yleisemmän tekijän aikaansaamaa.

Natura-arvioinnissa esitetty Haaposenpuron virtaaman mittaaminen rakentamisen ja toiminnan aikana on myös Kainuun ELY-keskuksen näkemyksen mukaan tärkeää taustatietoa antava toimenpide seurannan kannalta. Ensin pitää kuitenkin olla tieto Haaposenpuron virtaamasta nykytilassa, mikä nyt puuttuu. Pelkillä virtaamatiedoilla yksin ei silti saada selville mitä Natura-alueen luontotyypeillä tapahtuu, miten lieventämistoimenpiteet esimerkiksi vaikuttavat suojeluperusteena olevien luontotyyppien pinta-alaan tai luontotyypeille ominaiseen lajistoon. Siksi ELY-keskus näkee puutteena, että Natura-arvioinnissa ei ole esitetty yhtään seurantamenetelmää, jolla voitaisiin tarkastella lieventämistoimien vaikutusta Natura-alueen suojeluperusteisiin, joihin virtaaman muutokset tulisivat mahdollisesti vaikuttamaan.

Myös Haaposenpuro itsessään lukeutuu Natura-alueen suojeluperusteluontotyyppiin pikkujoet ja purot. Haaposenpurolla on toteutettu puroinventointi vuonna 2021 ja sen ekologinen tila on tiedossa. Seurannassa pitäisi Haaposenpuroa ja sen tilaa tarkastella myös Natura-luontotyyppinä.

Yhteenveto Natura-arvioinnin asianmukaisuudesta

Natura-arvioinnissa hankekuvaus on esitetty riittävällä tasolla, huomioiden, että Natura-arviointi on tehty osana hankkeen ympäristövaikutusten arviointia. Tausta-aineistoja on käytetty kattavasti, mutta biotooppikuvioiden osalta tieto on ollut vanhaa ja osittain puutteellista. Maastoinventointeja ei Natura-arvioinnissa ole tehty, hankealueella toteutetuista luontoselvityksistä ainoastaan puroinventointi ja saukkoinventointi ovat ulottuneet Natura-alueelle saakka. Vaikutusalueena on Natura-arvioinnin osalta tarkasteltu koko Natura-alue. Vaikutusmekanismit on pääosin tunnistettu. ELY-keskus kiinnittää huomiota, että mahdollisista poikkeustilanteista aiheutuvia vaikutuksia ei kuitenkaan ole sisällytetty arviointiin.

Natura-arvioinnin mukaan hankkeesta aiheutuu merkittäviä vaikutuksia Natura-alueen suojelun perusteena oleville luontotyypeille letot, aapasuot sekä puustoiset suot ja Natura-alueen koskemattomuuteen. Vaikutukset aiheutuvat pääasiassa Haaposenpuron virtaaman vähenemisen kautta, joka vaikuttaa luontotyyppiä kuivattaen ja lisäksi Haaposenpuron yläosan mahdollisen pölylaskeuman kautta. Vaikutusten merkittävyyttä tai miten johtopäätökseen on päädytty ei ole kuitenkaan Natura-arvioinnissa perusteltu. Merkittävyyden arviointikriteerit on yleispiirteisesti kerrottu, mutta suojeluperustekohtaisesti niitä ei ole esitetty. Merkittävyyden arviointi on ELY-keskuksen näkemyksen mukaan puutteellinen eikä sen perusteella saa käsitystä todellisista vaikutuksista.

4.11.2024

Natura-arvioinnissa vaikutukset tulee arvioida Natura-alueen kaikkien suojeluperusteiden osalta. Portinvaaran Natura-arvioinnissa arviointi puuttuu kokonaan luontotyypiltä lähteet ja lähdesuot, koska biotooppikuviotieto vuodelta 2004 on ollut puutteellinen. Suojeluperusteena olevan lapinleini-kin osalta vaikutuksista annettu tieto on Natura-arvioinnissa ristiriitaista, joten vaikutusarvioinnin luotettavuus sen osalta on kyseenalaista. Kainuun ELY-keskus katsoo, että Natura-alueen suojeluperusteille aiheutuvien vaikutusten arvioimiseksi riittävällä tarkkuudella ja luotettavuudella on luontotyyppi- ja lajitietoja täydennettävä ja päivitettävä maastoselvityksin niiden suojeluperusteiden osalta kun hankkeesta todetaan aiheutuvan heikentäviä vaikutuksia. Natura-arviointiin ei saa jäädä vaikutusten osalta ristiriitaista tietoa.

Kainuun ELY-keskus toteaa, että mikäli hankkeen toiminnoilla todetaan olevan merkittävästi heikentäviä vaikutuksia Natura-alueen suojeluperusteille, ei hanketta voi toteuttaa sellaisenaan, vaan vaikutusten estämiseksi tai merkittävästi vähentämiseksi on suunniteltava yksityiskohtaiset lieventämistoimet. Lieventävien toimenpiteiden on oltava suorassa yhteydessä Natura-arvioinnissa havaittuihin todennäköisiin vaikutuksiin, jota ennen vaikutukset suojeluperusteisiin on oltava tarkasti arvioituna ja kuvattuna. Natura-arvioinnissa mahdollisena lieventämiskeinoina on mainittu ainoastaan puhtaiden vesien johtaminen Haaposenpuroon, jolloin puron virtaama säilyisi nykyisen kaltaisena. Yksityiskohtainen ja tieteelliseen näyttöön perustuva lieventämissuunnitelma täytyy olla viranomaisen hyväksymä ennen lupapäätöstä.

Kainuun ELY-keskuksen näkemyksen mukaan Natura-arvioinnissa ei ole esitetty riittävästi sellaisia seurantamenetelmiä, joilla voidaan tarkastella lieventämistoimien vaikutusta niihin suojeluperusteisiin, joihin hankkeen toimilla on arvioitu olevan merkittävästi heikentävä vaikutus. Seurantamenetelmänä on esitetty ainoastaan Haaposenpuron virtaaman mittausta rakentamisen ja toiminnan aikana. ELY-keskus tähdentää, että seuranta tulee suunnitella huolella, seurannan on kohdistuttava suoraan vaikutuksen kohteena oleville luontotyypeille ja lajeille, mutta sitä ennen lähtötietojen on oltava ajan tasalla kaikkien seurattavien suojeluperusteiden osalta.

Natura-arvioinnissa ilmenneiden epätarkkuuksien ja puutteiden johdosta ELY-keskus katsoo Natura-arvioinnin puutteelliseksi ja toteaa, että Natura-arviointia on tarve täydentää. Täydentävästä Natura-arvioinnista laadittavan raportin tulee olla riittävän yksityiskohtainen, jotta siitä käy ilmi millä tieteellisillä perusteilla lopputulokseen on päädytty. ELY-keskus lausuu täydennetyistä Natura-arvioinnista sen valmistuttua.